

פרשתנו הפותחת בפסוק: **"רֵאָה, אֲנִכִּי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם: בָּרָכָה, וּקְלָלָה"**, מלמדת אותנו המשמעות העמוקה של פעולת העיניים והראה. לא רק במובנה האובייקטיבי הפיזי הביולוגי, אלא בעיקר, במובנה הסובייקטיבי הפסיכולוגי חברתי. **אנו נעסוק ונדון, במשמעות של העיניים והראה**, במסגרת סמינר ההכנה שמקיים משה לעם ישראל, בספר דברים, לקראת כניסתו לארץ.

בפרשתנו העוסקת במאכלות הטהורים והטמאים, כלול גם העוף הטמא והאסור לאכילה, הנקרא - **ראה/דאה**. **"וְזֶה, אֲשֶׁר לֹא-תֹאכְלוּ מֵהֶם... וְהָרָאָה, וְאֵת הָאֵיָה, וְהִדְיָה, לְמִינָהּ"**

התלמוד, במסכת חולין (דף סג' עמ' ב'), מאפיין את עוף הראה: **"למה נקרא שמה ראה? מפני שרואה למרחוק, עומדת בבבל ורואה נבלות בארץ ישראל"**. מדובר על עוף שרואה בעיניים מבבל, רק נבלות בארץ ישראל. העוף הזה חי לו בבבל וממקום מושבו שם, הוא מתצפת בעינו לעבר ארץ ישראל, ומה הוא רואה? **רק את השלילה. הוא רואה רק רע ושחור. לכן הוא טמא ואסור לאכילה**.

הבה נבחן את תסמונת **עוף הראה** ואת מה שהוא מייצג, במתודולוגיה האבחונית (על פי החוקרים היל וסטברוק 1997) של מודל ה-**SWOT** (Strengths-חוזקות, Weaknesses-חולשות, Opportunities-הזדמנויות, Threats-איומים). המתודולוגיה הזאת אפקטיבית מאד בניתוח חשיבה ותכנון אסטרטגי של ארגון, אך גם מאד רלוונטית לניתוח כל מערכת אחרת- קהילה, משפחה וגם האדם.

המתודולוגיה שבה משתמשים ב-SWOT מתקיימת בתהליך הבא: רושמים על לוח את הפרמטרים השונים שמאפיינים את החוזקות, החולשות, האיומים וההזדמנויות. לאחר מכן גוזרים יעדים של סביבה פנימית וגם סביבה חיצונית ומעבדים זאת לכדי תוכנית עבודה שכוללת משימות (Actions Items), תוך קביעת סדרי עדיפויות ולוחות זמנים לביצוע.

דומה שעוף הראה, משתמש במודל ה-SWOT, אך רק באופן חלקי. בדרך הסתכלותו וראייתו השלילית את הדברים, **העוף הנדון רואה ומתמקד רק בחולשות ובאיומים**, הוא איננו רואה כלל חוזקות והזדמנויות. דרך ראייה והסתכלות זו של עוף הראה, **מאפיינת את אותם האנשים שרואים נייר לבן, אבל מתמקדים דווקא בנקודה השחורה הקטנה בנייר הלבן, הם רואים רק שחור ומתעלמים מהלבן שהוא רוב רובו של שטח הנייר הלבן**. לעומתם, ישנם אנשים אחרים שיתמקדו דווקא בחוזקות ובהזדמנויות. הם אלו שרואים את הלבן שבנייר ולא מעניקים תשומת לב יתירה לנקודה השחורה. זאת ההבחנה בין אנשים פסימיים לבין אנשים אופטימיים, בין אנשים שרואים תמיד שחור ושלילי, לבין אנשים שרואים לבן וחיובי. האנשים הפסימיים רואים רק שחורות וממלאים את סביבתם באנרגיות שליליות. הם רואים רק את חצי הכוס הריקה, יודעים רק למתוח ביקורת ורואים בעיניהם **רק את הר הקללה** ובוחרים בו, הם נעדרי תקווה ואמונה ורואים רק חידלון ייאוש וחוסר הסיכוי.

לעומתם, האנשים האופטימיים, ממלאים את סביבתם באנרגיות חיוביות, שרואים את חצי הכוס המלאה. הם רואים בעיניהם את **הר הברכה** ובוחרים בו, הם אווזים בתקווה ובסיכוי.

דומה שאירוע 12 המרגלים שיצאו לתור (לראות) את הארץ, מדגים את הדיפרנציאציה ביישום השונה במתודולוגיה של ה-SWOT. כל 12 המרגלים נשיאי השבטים, רואים את אותה תמונת הארץ, אבל נקודת הראות היא שונה. 10 המרגלים, הרואים בעיניהם רק את **החולשות והאיומים** בכניסה לארץ ישראל, והמסקנה שלהם היא ייאוש, - **"אֶפְסָ כִּי עַז הָעָם, הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ... לֹא נוֹכַל, לַעֲלוֹת אֶל הָעָם: כִּי חָזָק הוּא, מִמֶּנּוּ. ... אֶרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הוּא, ... וְשֵׁם רָאִינוּ, אֵת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִילִים; וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם"**. לעומתם, 2 המרגלים, יהושע בן נון וכלב בן יפונה, הרואים בעיניהם את **החוזקות וההזדמנויות** בכניסה לארץ ישראל, ומסקנתם היא, **"עַלֵּה נַעֲלֶה וִירְשֶׁנוּ אוֹתָהּ, כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ...טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד"**.

האם לא מוכרות לנו בחיי היום יום, דוגמאות רבות, ששני אנשים רואים את אותה תמונת מציאות, אבל כל אחד מהם לוקח את נקודת מבטו, פרשנותו ומסקנותיו, לכיוונים שונים, כמרחק מזרח למערב. כך למשל, בשנת 1964 במהלך דיון בבית המשפט העליון בארצות הברית, אודות השאלה, מה נחשב ל"סרטי תועבה", אמר השופט **פוטנר סטיוארט**: "לא אנסה היום לתת הגדרות מדויקות למושג זה, ואולי אינני מסוגל לעשות זאת, אבל אני מזהה אותו כשאני רואה אותו".

העיניים והראיה משחקים תפקיד משמעותי בחיינו, למשל, בתחום הגסטרונומי. העיניים שלנו אוכלות, בכל הקשור לאסתטיקה של הגשת האוכל, של שילחון שולחן האוכל ושל צילחות הצלחת. לא רק חשוב מה אוכלים, אלא לא פחות מכך, איך אוכלים, איך מוגש לנו האוכל, איך ערוך השולחן. מה שהעיניים רואות, מתפרש ומשפיע על הלשון ותחושת האכילה.

העיניים והראיה שלנו משפיעים על נקודת הראות שלנו לעבר אנשים ודברים הקורים בחיינו. אני מאד "מקנא" (במרכאות כפולות) באותם האנשים שתמונת החיים שלהם מאד ברורה ונחרצת בעיניהם. הם אנשי השחור או הלבן, אין משהו באמצע. הם לא רואים את הצבע האפור. הם אינם רוצים או מעוניינים להתמודד עם מציאות חיים מורכבת ומסובכת, שלא הכול בה- שחור או לבן. שלא הכול בה הוא משחק סכום אפס. בדרך כלל אנשים אלו לא מוכנים לוותר או להתפשר. הם ממוקדים ומקובעים ב-Idea Fix שלהם ואינם נותנים לעובדות ולמציאות משתנה, לבלבל אותם ולהטות אותם מקיבעונם ומעמדתם הנחרצת. עד כמה אנו נוטים לסווג ולשייך אנשים על פי ראייתנו את **העטיפה החיצונית שלהם**- על פי צבע העור, הלבוש, סוג הכיפה, מקום מגורים וכו'. איננו מוכנים לראות ולהתבונן לעומק הפנימיות. דרך ראייה כזאת גורמת לצערנו לא אחת למלחמות תרבות, גזענות, אפליה והדרה.

סוגיית דיוננו בפרשתנו בעיניים ובראייה, מומחשת בסרט, **מיסייה שוקולד** המבוסס על סיפור אמיתי שהתרחש בשלהי המאה ה-19 בצרפת. הסרט מתאר כיצד החברה הצרפתית נגועה בגזענות כנגד הליצן בקרקס שאחר כך הפך להיות שחקן בתאטרון. הוא היה איש שחור יליד קובה שנמכר לעבדות והתגלגל להיות הליצן השחור הראשון בצרפת. שם קראו לו **מיסייה שוקולד** ולא בשמו האמיתי- רפאל פדייה. אותה חברה צרפתית העדיפה ששחקן לבן ימרחו אותו בזפת שחור לשחק את אותלו של שייקספיר ולא חס וחלילה יתנו התפקיד לאדם שחור מוכשר וטוב לב. **שכן, החברה הזאת ראתה בעיניה ובקוצר ראייתה, רק את העטיפה החיצונית של הצבע השחור.**

הגישה ודרך ההסתכלות שלנו, לדברים שמתרחשים לנגד עינינו, מאד חשובה. היא נגזרת מאמונות, דעות, מבנה אישיות, אופי וגם מחינוך ותבנית נוף ילדותנו וגידולנו.

העיניים והראיה של העוף ראה בפרשתנו, מדגימים לנו גם את התסמונת המוכרת של: **"דברים שרואים מכאן, לא רואים משם"**. העוף ראה האסור באכילה, רואה **משם** מבבל ולא **מכאן** מארץ ישראל. אין הוא נושא באחריות, אין הוא חלק מבניין הארץ. הוא יושב רחוק על הגדר ומתבונן בחבריו ועמו, אשר נושאים בנטל היום יומי. הוא רק יודע להשמיץ ולהתסיס ולייצר אנרגיות שליליות בקרב אחרים ולהוציא את דיבת הארץ. במקרה הטוב, הוא יודע רק לתת עצות לאחרים.

כך למשל ידוע שבכל רפורמה ארגונית ויצירת מערכת חדשה שיש בה שינוי, אנו נתקלים במתנגדים שרוצים לראות שינוי שלא משנה. **ניקולו מקיאוולי מדינאי פילוסוף פוליטי סופר ומחזאי שחי בפירנצה באיטליה (1469-1527)** כבר נדרש לכך בספרו **"הנסיך"**: "אין דבר קשה יותר לתכנן לא בטוח ומסוכן, מיצירת מערכת חדשה. **היזם יעמוד מול איבתם של אלה הנשכרים משימורה של המערכת הישנה** ומול אדישותם של אלה אשר ייצאו נשכרים מן המערכת החדשה". **תנועת הציונות במאה ה-19** חוללה מהפכה ביצירת חזון ופרקטיקה שמכוונת למערכת חדשה שכל מהותה מכוונת את **העיניים והראיה**, לקראת קימום המדינה היהודית בארץ ישראל, **"ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים"**. המתח הקיים בין גלות לגאולה, בין גולה לציון, מוצא ביטוי באתוס היהודי לדורותיו. מסופר על מנהיג מחובבי ציון שעלה לארץ ישראל בשנות העשרים למאה הקודמת וכעבור חודש חזר לקהילתו באחת מערי אירופה. כשנשאל מדוע עזב את הארץ, הוא השיב, שתחושה של כיסופים וערגה לארץ, יכולה להתקיים רק **בלראות את ארץ ישראל ממרחק**.

נקודת ראייתנו את הדברים היא בידנו ומסורה לבחירתנו, כיצד ננהג. ההפטרס לפרשתנו, מעניקה תובנה חשובה לתיעול נקודת ראייתנו והסתכלותנו על החיים בהיבט זה, המשפיעה על בחירתנו בחיים. הנביא ישעיהו בהפטרס לפרשתנו, מציג לנו תובנה מאד חשובה: "הן (הנה) אנכי, בְּרָאִי חֶרֶשׁ נֶפֶחַ בָּאֵשׁ פָּחַם, וּמוֹצִיא כָּל לְמַעֲשָׂהּ; וְאֲנֹכִי בְּרָאִי מִשְׁחִית, לְחַבֵּל. כָּל כָּל יוֹצֵר עָלֶיךָ, לֹא יִצָּלֶח, וְכָל לְשׁוֹן תִּקְוָם אֶתְּךָ לְמַשְׁפָּט, תִּרְשָׁעִי." (ישעיהו, נד'). הקב"ה ברא את האדם, אבל לא את הכלי שהאדם יוצר ועושה בו שימוש, לטוב או לרע, כך גם השימוש בלשון. הבחירה החופשית נתונה בידי האדם. הראיה וההסתכלות של האדם על החיים והמשמעות שהוא מעניק להם, עשויה להיות מתועלת לאפיקים חיוביים, אך גם עלולה להיות מתועלת לכיוון שלילי ומסוכן. הקב"ה ברא לנו זוג עיניים ונתן לנו את היכולת הפיזית והביולוגית של הראיה. אבל הפסיכולוגיה של הראיה ותיעולה, מסורה אך ורק לאדם. האם תהיה זאת ראייה של פסיכולוגיה חיובית, או שמא ראייה של פסיכולוגיה שלילית.

הראיה מוצאת את ביטוייה העוצמתי גם במקום אחר- במעמד הר סיני לקראת קבלת התורה: "וְכָל-הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת" (כ', טו'). יש כאן דרגה רוחנית גבוהה מאד של בני החורין, שרק אתמול היו במציאות הגורל הגנטית של שעבוד ועבדות. עתה הם הגיעו בתהליך השינוי, לדרגה נעלה, של יכולת מאד גבוהה לראות ולא רק לשמוע את קולות הקדושה. זאת ראייה אנכית רוחנית מלמטה כלפי מעלה, של בין האדם למקום לקב"ה. אבל יש כאן גם ראייה אופקית חברתית אנושית, של בין אדם לחברו. של ראייה אמיתית ואמפתית של קולות המצוקה, הקשיים והסבל, של מי שעומד על ידנו. המעבר הוא דרמטי, מחושך לאור, ממצרים החשוכה שכל אחד רואה רק את עצמו, באותם ימים קשים של חושך, של העבדות והשעבוד, שכל אחד נתון לגורלו, לעבר שינוי ומעבר מהותי למעמד הר סיני המואר, של "וַיַּחַן-שָׁם יִשְׂרָאֵל, נֶגֶד הָהָר". (יט', ב'). מפרש רש"י: "כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומת ובמחלוקת". השינוי הוא מאני, הרואה רק את עצמי, לאנחנו, הרואים את הקולות של זה את זה. זאת המשמעות האמיתית, של סולידריות וערבות הדדית, "של כל ישראל ערבים (וגם רואים) זה בזה".

הסופר הפורטוגלי זוכה פרס נובל לספרות, ז'וז'ה סאראמאגו (1922 – 2010) ברומן "על העיוורון", מתאר את התדרדרות החברה לחשיכה, שהולכת ומתעוורת וככל שהעיוורון גדול, כך גם גדל הניכור והפחד. כמו אותם אלה שלא רואים ממטר. כאן נדרשת תכונה של ראיית האחר וזה שנמצא על ידנו, ביכולת של אמפתיה והכלה.

הראיה שלנו את האתגרים הניצבים מולנו, איננה תמיד סוגה בשושנים, הדרך להשגת היעדים דורשת אורך רוח התמדה נחישות וסבלנות. יש כאן תהליך ארוך של סרגל ראייה. שירה הנפלא של נעמי שמר שופך אור על ראיית דרכנו בנתיב אתגרי חיינו: "אתה רואה דקלים? דקלים איני רואה. אתה רואה גמלים? גמלים איני רואה. אולי לפני עיני לרגע צל עובר, איני רואה דבר, איני רואה דבר. סימן שעוד לא הגענו והאופק עוד רחוק ולבך עודו פתוח אל ארבעת הרוחות. וצריך להמשיך ללכת וצריך להמשיך לצעוד. והדרך עוד מושכת ארוכה".

השבת אנו מברכים את ראש חודש אלול. החודש שבו נברא האדם. הקב"ה ברא את העולם ואת האדם. האדם נברא בחיסרון. תפקידו של האדם לעסוק בתיקונו של עולם. הכול תלוי באדם, איך יראה את העולם וגם איך ייראה העולם. בפרקי אבות נאמר: "אָמַר לָהֶם, צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹהִי דִרְךְּ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, עֵין טוֹבָה".

מי ייתן ונגייס את עינינו לראות במשקפיים ורודות, את החיוב והטוב, ולא רק את השלילה, במדינתנו, עמנו, חברתנו, קהילתנו ומשפחתנו. נזכה שיקויים בנו: "ראה אנכי נותן לפניכם ברכה ולא קללה".